

Cafè, copa i... llibertat, igualtat i fraternitat

El règim de terror instaurat a Catalunya pel comte d'Espanya entre els anys 1827 i 1832, durant el regnat de l'absolutista Ferran VII, va tenir efectes negatius no tan sols per a les persones liberals, que eren empresonades o desterrades, o bé es veien obligats a exiliar-se. Un sector del comerç, llavors en plena expansió, en va quedar especialment afectat, el dels cafès.

Per una raó, perquè els cafès no eren establiments innocents. Ho recorda la crònica més completa i detallada del naixement i els primers cent anys llargs –anys ben conflictius– dels cafès de Barcelona, *La ciutat dels cafès. Barcelona 1750-1880*.

L'obra fa unes 400 pàgines i va acompanyada d'un extens plec d'il·lustracions de l'època, provinents de

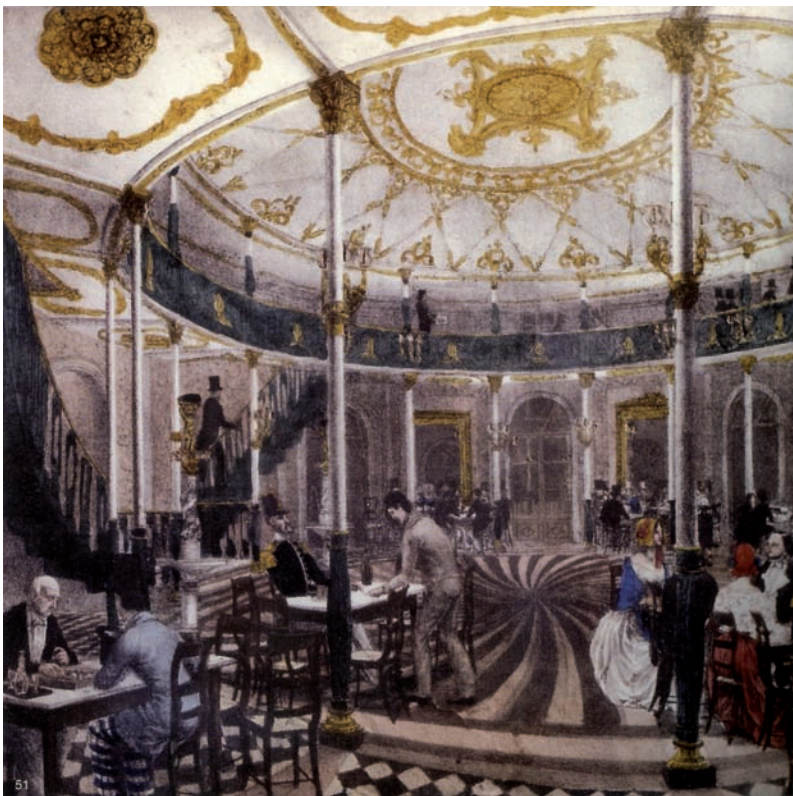
Els cafès de Barcelona formen part no únicament de la història gastronòmica o social, sinó també de la política. Ho recorda el llibre 'La ciutat dels cafès. Barcelona 1750-1880', de Paco Villar.

diversos arxius i edicions. El volum ha estat publicat per Edicions La Campana en coedició amb l'Ajuntament de Barcelona. Paco Villar (Barcelona,

1961) n'ha redactat la història, amb voluntat exhaustiva. L'autor, que s'ha via fet conèixer amb una completa història del *Barri Xino* de Barcelona, ha fet un repàs detallat de la premsa de l'època, ha buidat l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona i ha escoltat què van dir-ne els cronistes i n'han dit els historiadors.

El comte d'Espanya, en accedir al quarter general de la Ciutadella, va declarar la guerra als cafès. Tots els cafès, fondes i tavernes sospitosos d'acollir tertúlies de liberals, i ja no diguem reunions de membres de societats secretes, van ser tancats i els seus propietaris, empresonats o desterrats. I els cafès que no van ser tancats a la primera, van ser sotmesos a una vigilància asfixiant. Un client que hi parlés malament del rei o del capità general, o que defensés idees liberals, davant d'un desconegut, podia ser detingut l'endemà per la policia i empresonat. Aquell desconegut, que podia ser un client habitual, era un espia.

Manuel Llauder, el capità general que, a la mort de Ferran VII va substituir l'odiat comte d'Espanya –que llavors es va posar a disposició dels

Client d'un cafè fent el senyal maçònic dels tres al Cafè Suis de la plaça Reial. Dibuix d'E. Planas, publicat a *Barcelona y sus misterios*, d'A. Altadill. Sala circular del Cafè de les Delícies de la Rambla. Dibuix d'Onofre Alsamora. Són dues il·lustracions de *La ciutat dels cafès*.

carlins-, va ser rebut triomfalment pels barcelonins. Se sabia que no perseguiria els liberals. Maria Cristina ja havia decretat una amnistia i la majoria de cafeters havien estat indemnitzats i van poder tornar a obrir els establiments. Els cafès, herència de la Il·lustració, van recuperar el seu paper: el de plataforma per a la transmissió del nou discurs de la burgesia liberal. Una plataforma declarada. Alguns cafès van ser rebatejats. Així, va néixer el Cafè de l'Amnistia i el Cafè del Vapor, símbol del progrés industrial.

Els cafès, diu Villar, a partir de testimonis de cronistes de l'època, es van omplir d'intrigues, de conspiracions reals o fictícies i d'apassionats debats sobre el futur del país.

A les sales hi tenien lloc les reunions de moderats i progressistes i de nombrosos grups que es formaven al seu voltant: republicans, liberals purs, jacobins, socialistes utòpics. Tots van utilitzar els cafès com a focus d'insurrecció.

El cafè més *revolucionari* de l'època era el Cafè de la Noria, situat a la cantonada de la Rambla amb l'Arc del Teatre. L'amo, Cebrià Munné, ja havia obert diversos cafès anteriorment i va ser engarjolat pel comte d'Espanya.

Entre els clients habituals hi havia el jove Pascual Madoz, que havia arribat a Barcelona a principi del 1833 i vivia al número 3 del carrer de l'Arc del Teatre. Dirigia la publicació del *Diccionario Geográfico Universal*, que es venia al cafè. El destacat francmaçó i futur governador civil de Barcelona i de Madrid, diputat i ministre d'Hisenda, i autor del famós *Diccionario geográfico, estadístico e histórico de España y sus posesiones de ultramar* (1845-50), encenia els ànims dels parroquians enfilat en una taula.

La història dels cafès a Barcelona forma part, com la dels casinos republicans de tantes poblacions, de la història del laïcisme, la sociabilitat i la tolerància. L'obertura dels primers cafès, entesos, bàsicament, com a cases de conversa, va ser impulsada pels il·lustrats, recorda Paco Villar.

Els primers anys no van trobar un ambient favorable. L'ajuntament, oligàrquic, format per 24 regidors de designació reial presidits per un governador militar o corregidor, no reconei-

LOS CAFÉS.

En lo sigle que ara som,
Dit lo sigle de las llums,
Adquirim unas costums,
No molt bonas per tothom.
Una que té molt renom
Es la de pendre café;
Tots lo prenen ab dalé
Lo mateix 'l gras que 'l magre,
Y si no 'ls causa poagre,
Los farà més mal que bé.

Per altra part, los cafés
Són de molta utilitat
Per l' home que es molt sensat
Y no comet cap excés;
Puig que allà ab poch interés
Disfruta comodament,
Se relaciona ab la gent,
Refresca y llegeix lo diari,
Per 'xó tothom vol anarhi
Per passá un rato content.

Se ha posat un tal afany
En voler plantá cafés,
Que ara mateix n' hi ha més
Que tomátechs de tot l' any.

Se halla de venta en casa de Antonio Bosch, calle del Bou de la Plaza Nueva, núm. 13.

EL TEMPS

81

Romanç Los cafés, del 1871, conservat a la Biblioteca de Catalunya. Consta el seu èxit. N'hi ha més que tomàquets de tot l'any i tothom hi vol anar.

xerà oficialment aquesta nova forma de sociabilitat fins el 23 d'agost del 1782, quan són anomenats formalment al primer intent de reglamentació dictats pels governants municipals.

A partir d'aquell any, l'expansió dels cafès és imparable.

Abans d'aquesta primera etapa de, diguem-ne, normalització dels cafès, hi havia hagut diversos intents, gairebé tots per part d'immigrants italians. Era, diu Paco Villar, un signe d'obertura i de modernització. Els nous establiments es van situar en dues zones fins llavors considerades perifèriques, que a partir de la segona meitat del segle es van convertir en importants eixos urbans: primer la Rambla i després el Pla de Palau.

L'italià que, l'any 1750, va obrir el primer cafè, Andreu Caponata, viatjava amb la companyia d'òpera que va arri-

bar a la ciutat procedent de Bolonya, aquell mateix any. Va obrir-lo al número 29 de la Rambla, al costat del Teatre de la Santa Creu. Als baixos hi havia un billar: clara influència francesa.

Durant molt de temps el local de Caponata va ser l'únic cafè de la ciutat pròpiament dit. I, durant molt de temps, va ser el més luxós i concorregut. Al seu voltant, s'obriren més cafès. El Pla de les Comèdies, amb el carrer dels Escudellers, es convertí en el centre neuràlgic dels cafès de la ciutat. El baró de Maldà reporta al seu diari l'enterrament de Caponata, a l'església del Pi, el 28 de març del 1789. La vídua va mantenir el negoci i després va tenir diversos amos.

Fou amb la invasió francesa del 1808 quan els cafès, considera Paco Villar, comencen a adquirir una veritable dimensió política. Per les seves sales

Els cafès eren locals polititzats, i ho indicaven amb el cartell. El de l'Amnistia era al número 1 del carrer Nou de la Rambla. L'amnistia es demanava per als liberals detinguts o desterrats.

circulaven fulls i impresos patriòtics que pretenien encendre els ànims de l'invasor.

Ja en temps de la invasió napoleònica, el cafè no era un establiment innocu. Quan alguns cafeters barcelonins van tancar els locals i van abandonar la ciutat, els francesos van aprofitar la situació per tornar-los a obrir dirigits per persones properes als seus interessos.

A més, els cafès es van convertir en objectiu prioritari de la policia napoleònica, que els va vigilar i reglamentar.

Però, curiosament, l'oposició a l'invasor no va pas comportar una oposició a les idees de l'invasor. Napoleó va afavorir l'establiment de lògies maçòniques i ben aviat, els cafès van

convertir-se en centres revolucionaris, espais d'expansió de les idees liberals, que van tenir el seu moment d'esplendor durant el Trienni Liberal.

Entre el 1814 i 1820, anys caracteritzats pels intensos treballs dels maçons, els cafès no tan sols es van convertir en banderes de reclutament polític, sinó també en terreny adobat per a maquir tota mena de plans.

Per exemple, recorda Paco Villar, el Cafè del Comerç i el Cafè dels Guàrdies van ser els quaters generals des d'on es va planificar el moviment insurreccional constitucionalista del 1817, capitanejat pels generals liberals Lacy i Milans dels Bosch. I al Cafè de la Font va funcionar durant aquest pe-

ríode una junta liberal clandestina que s'hi reunia regularment.

El 1823, abans de l'entrada de les tropes francocorrealistes, hi havia censats a Barcelona 42 cafès, la majoria a la Rambla i a la plaça de Palau, i la resta a la Barceloneta i al Raval.

Aquell any, un dels quatre punts d'admissió de subscripcions a favor de l'ensorrament de l'edifici de la Inquisició era un cafè.

Els cafès s'havien convertit en un element més de la vida quotidiana. Els seus enemics eren clarament en minoria, però encara eren molt poderosos, i ho seran quan arribi a Barcelona el comte d'Espanya.

Les primeres classes de la societat i les famílies més cristianes no tan sols es mostraven contràries a anar-hi, sinó que a més en parlaven malament. La gent que anava als cafès era molt mal vista.

L'última etapa absolutista de Ferran VII van fer augmentar les diferències entre dos grups socials que eren representats per dues begudes. Els que prenién xocolata eren els eclesiàstics i reialistes, mentre que els que prenién cafè eren els laics i liberals.

Lluís Bonada

Trossos i mossos

Alfons Llorenç

Bonaire

Enllumena i testifica, encara. És un persistent far potent enmig de la mar nostra, encara. Encara, llumeja vigorós i la resplendor robusta s'allarga a llunyans oceans. La claror és fa més forta cada 25 de març de cada any. És la festa grossa de la Madonna di Bonaria, patrona de Sardenya; hi ha litúrgies solemnes al seu santuari al serral, que domina Càller. Segons llegendes sardes, un frare, sospitosament, de la barcelonina Mercè, anomenat, simptomàticament, Carlo Catalano, va profe-

titzar que un prodigi s'esdevindria a la costa, després de la seua mort.

El dia de l'Encarnació del 1370, una nau, procedent de Catalunya, fou sorpresa per un fort temporal. Els mariners, decidiren de llançar tota la càrrega a la mar. Tan bon punt una caixa pesant tocà l'aigua, cessà la tempesta. L'arca, surant, arribà, precisament, sota el turó de Bonaria –per als sards, *Bonarie*– vora un convent mercedari; en obrir-la, trobaren una bella imatge mariana, feta amb fusta de garrofer, el màgic arbre emprat pels valencians per a pactar amb el diable. Adorada en un temple del gòtic català, la devoció s'escampà per l'illa, i, especialment, entre navegants, que la portaren a Amèrica i establiren Santa Maria del Buen Aire, la capital de l'Argentina.

Quan el 1324 l'infant Alfons, futur rei Benigne, assetjà Càller, envoltada per malsans aiguamolls salobres, els va evitar acampant en un pujol; el fortificà,

Santuari de la Mare de Déu de Bonaire.

l'emmurallà, i el dotà de parròquia, castell i port. Fundà una ciutat, "edificà una vila e mes-li nom de Bonaire" (Muntaner). La poblaren de catalans i la constituïren en cap i casal. Jaume II atorgà als seus 8.000 habitants llibertats i privilegis semblants als de Barcelona; per això també fou coneguda per *Barceloneta*: "Puix sou la mare del dia/ i l'estrela de la mar;/ vulgau-nos, Verge, guiar/ perquè façam bona via".

Periodista